

Poul Lindegård Hjorth

24. juli 1927-21. maj 1998

Da Poul Lindegård Hjorth sidste sommer fejrede sin 70 års-fødselsdag – en af de festligste dage i hans liv, som han selv sagde – kunne man med god grund tro, at han havde mange frugtbare arbejdsår for sig, og endnu nogle uger inde i det nye år var hans kapacitet usvækket som en midaldrendes. Derfor kom diagnosen kræft som et chok, og ikke mindre rystende var sygdommens hurtige fremadskriden. Trods en nytteløs operation, stærke, om end medicinsk dæmpede smerter og stadig træthed fulgte han engageret med i faglige forhold, og det var ham en dyb glæde at deltage i receptionen ved udgivelsen af *Jammers Minde*. Da var han for længst fysisk mærket af sygdommen, men ellers sig selv, som det fremgik af hans livlige samtale med kolleger, venner og familie; karakteristisk nok var hans svar på bekymret-beundrende ytringer om hans deltagelse i en sådan begivenhed dagen før den alvorlige operation, at han jo alligevel ikke kunne have bestilt noget fornuftigt. Hans realistiske erkendelse af situationens alvor blev holdt i skak af viljen til at beskikke sit bo, også i de mange faglige sammenhænge, hvor der til det sidste var bud efter hans store viden, skarpe intelligens og sunde jugement.

Efter studentereksamen fra Sct. Knuds gymnasium i Odense valgte han danskstudiet – som så mangen anden for at læse litteratur. Ejnar Thomsen fik stor betydning for ham, og den danske litteratur var som den svenske og norske hans følgesvend livet igennem; i hvert fald for en yngre generation var hans forråd af citater, gerne sunget, hvis lejligheden bød sig, en kilde til stadig forundring og fornøjelse. I hans sproglige undersøgelser indgik som en selvfølge æstetiske vurderinger, og stilen i hans afhandlinger var udsøgt, krydret med allusioner til klassikere af enhver kaliber, resultatet af et bevidst og tidkrævende arbejde med formen. Tidligt i studiet blev han grebet af fagets sproglige side; af Poul Andersens undervisning har han givet et indtagende billede, men det er hævet over tvivl, at hans lærer par excellence blev Johs. Brøndum-Nielsen, hvis fejl og mangler han nok erkendte, men gerne undskyldte i dyb respekt for hans dygtighed. I 1952 blev Poul Lindegård Hjorth cand. mag. med

dansk som hovedfag og kristendomskundskab som bifag, en nyttig kombination ved arbejdet med de ældre tekster, der blev hovedområdet for hans virke.

Inden karrieren kunne tage sin begyndelse, fik han to års militærtjeneste; det blev undertiden foreholdt ham, at hans tid som befalingsmand ikke var gået sporphøst over ham, men selv anså han soldatertiden for rent tids-spild, og hans respektindgydende fasthed havde ganske givet langt dybere rødder.

Hans løbebane blev usædvanligt varieret. Et års tid ved Gammeldansk Ordbog lærte ham det leksikografiske håndværk, men han var efter sin egen opfattelse ikke gjort af det stof, som skaber ordbogsredaktører (en vurdering, der ikke deltes eller deles af ordbogens stab i øvrigt), og han greb med glæde muligheden for at blive dansk lektor i Lund. De godt seks år, han tilbragte her, stod siden for ham som de bedste i hans liv, delt mellem familien, nyvundne nordiske venner, pædagogiske opgaver af et passende omfang og de første store videnskabelige arbejder. Tilbage i København blev han universitetsadjunkt i nordiske sprog 1962-65 jævnsides med en deltidsansættelse ved Supplement til Ordbog over det danske Sprog.

Ansættelserne tillod færdiggørelsen af disputatsen, og doktorgraden fulgtes snart af udnævnelsen til professor i dansk sprog ved Danmarks Lærerhøjskole, hvad der gav stødet til en omfattende sprogpædagogisk virksomhed, som afgjort interesserede ham, men i længden vel nok følte snæver; i hvert fald søgte og fik han i 1978 professoratet i nordiske sprog ved Københavns Universitet, som hjemlede ham ret til at anvende forskningstiden inden for det område, der trods alt stod hans hjerte nærmest, ældre dansk sprog set i nordisk perspektiv.

Det universitet, han kom til, var ikke det, han havde forladt, hvad han var forberedt på og fandt sig til rette med. Faldet i det faglige niveau havde han dog svært ved at affinde sig med, selv om han lydhør afpassede undervisningen efter de studerendes forudsætninger. Konfliktsky var han ikke, men heller ikke nogen kamphane, og universitetspolitik interesserede ham kun lidt; han gjorde i så henseende sin pligt, men nærede ingen illusioner om, at udviklingen fra eliteuddannelse til masseuddannelse kunne vendes. Da det med bachelor-ordningen blev muligt at afslutte en universitetsuddannelse uden nogen sinde at have prøvet kræfter med et videnskabeligt arbejde, valgte han at tage sin afsked som 65-årig. Det er betegnende for hans pligtfølelse og venlige imødekommenhed, at det

Foto: Rigmor Mydtskov

BA-hold, han nåede at føre til eksamen, ved hans afskedsforelæsning hyldede ham og siden bevarede forbindelsen med ham.

Den positive tilskyndelse til den førtidige pensionering var ønsket om igen at studere nordisk filologi, og han fik mere end fem gode og udbytterige år, hvor alene lysten drev værket. At værket skulle være professionelt, var hævet over tvivl, og da tiden krævede maskinlæsbare manuskripter, gik han uden videre i gang med at lære sig at betjene en pc – på aftenskole, naturligvis, enhver kunst må læres fra grunden, og snobbet var han ikke. Som til andre praktiske gøremål, der interesserede ham, blev han god til at arbejde på pc, og med den som et uundværligt redskab fuldførte han en række for længst påbegyndte eller planlagte værker, men langt fra alle. Til andet bind af *Jammers Minde*-udgaven, en udgave af Ghemen-trykket af *De 15 tegn før dommedag* og en del mindre undersøgelser efterlod han ved sin død forarbejder i forskellig stand. Det var for tidligt, han døde, og meget mod sin vilje – han kunne ikke udstå at forlade et ufærdigt arbejde.

Jævnside med de vekslende ansættelser beklædte han en lang række hverv, hvoraf det mest vidtrækkende var medlemskabet af Dansk Sprognævn i perioden 1964-84; i 1965 indtrådte han i arbejdsudvalget som Paul Diderichsens efterfølger for at blive nævnets formand 1966-73. Uden for det egentligt faglige lå hans virke i Videnskabernes Selskab, hvor han blev indvalgt i 1974 og fra 1988 til sin død beklædte den arbejdskrævende post som selskabets redaktør. Indadtil har hans formandskab for Selskab for Nordisk Filologi 1963-68 og hans medlemskab af bestyrelsen for Det danske Sprog- og Litteraturselskab 1975-85 været de væsentligste poster, foruden den, der i *Danske Studier* må påkalde sig særlig interesse: han indtrådte i styrelsen for Universitets-Jubilæets danske Samfund i 1967, blev næstformand i 1975 og var fra 1977 til sin død selskabets formand.

Under hans ledelse blev UJDS moderniseret i mange henseender: en reverens for tidens demokratiske strømninger lå i det revolutionerende tiltag at indkalde medlemmerne til årsmøderne (som tidligere fandt sted i det dulgte), kønsfordelingen i styrelsen lever op til Ligestillingsrådets hedeste ønsker og vigtigst: selskabets udgivelser, ikke mindst nyskabelsen UJDS-Studier, afspejler udviklingen inden for faget. Linien bagud er imidlertid ikke brudt: selskabets love holder sig fortsat til den minimalistiske tradition i en grad, så at det vækker undren hos u(den)forstående myndigheder og forretningsforbindelser, 100-årige titler føres, så længe lager haves, og de solide filologiske monografier og tekstudgaver er sta-

dig en central del af selskabets virke. Hans ledelsesstil var fast – autoritær, om man vil; at han umiddelbart indgød respekt, skyldtes nu nok så meget, at han altid var velforberejdet, sagligt argumenterende og køligt vurderende. Hans grundindstilling var, at tingene skulle glide uden større ståhej; der skulle gerne komme et resultat ud af anstrengelserne, men man skulle også kunne omgå hinanden i fremtiden. Bureaukrati og pampori afskyede han, forslagene slamberter havde han en vis faible for. Hans letvakte munterhed gjorde styrelsesmøderne mindeværdige.

UJDS stod som udgiver af væsentlige dele af hans produktion, ligesom han i årenes løb lod *Danske Studier* nyde godt af sine artikler og anmeldelser. Det var kun rimeligt, at selskabet i 1987 fejrede hans 60 årsdag med udgivelsen af *Fem Reformationsskrifter* og ti år senere hyldede ham med *Ord, Sprog oc artige Dict*, hvori der meddeles en bibliografi over hans faglige publikationer. Festskrifterne glædede ham inderligt, hvad han for et års tid siden fik givet det karakteristiske udtryk: »Jeg havde ikke ventet det og ikke fortjent det, men sjøvt nok gør det ikke glæden spor mindre«.

Som hans karriere var skiftende, er hans videnskabelige produktion mangesidig. Specialist blev han aldrig, ønskede det ikke, for han ville ikke sættes i bås og interesserede sig bredt for sit fag. Opgjort efter sidetal er hans produktion stor, om ikke overvældende, og den rummer vigtige værker, også blandt de kortere artikler. Kronologisk lader den sig kun dårligt inddele, idet en række emner beskæftigede ham igennem mange år.

Den første større publikation er *Nordsamsisk bøjningslære* fra 1958, som indgår i Udvalg for Følkemaal/Institut for dansk dialektforsknings omfattende Samsø-projekt og vel ikke betegner noget metodisk nybrud, men er et solidt og omhyggeligt arbejde. Mange år senere, i 1983, førte erhvervelsen af nogle optegnelser fra Holmen ca. 1785 ham tilbage til dialektbeskrivelsen; hans erkendelse af spændingen mellem skriftsprogsnorm og personlig udtale resulterede i forsigtige konklusioner, selv om materialet tillod ham at drage slutninger om især fremmedords udtale i det så dårligt kendte gamle københavnske.

Dialektologiens betydning for hans forskning var imidlertid af større rækkevidde, fordi hans brede kendskab til de nordiske dialekter indgik som en selvfølgelig forudsætning for hans undersøgelser af især ældre tekster, ligesom et varigt resultat af den dialektologiske skoling var overbevisningen om strukturalismens hensigtsmæssighed; han advokerede i forskellige sammenhænge for den fonematiske analyses berettigelse som

en nødvendig systematisering af de fonetiske iagttagelsers principielt uendelige mangfoldighed. Generelt fik strukturalismen betydning for hans hele faglige identitet ved at fungere som en nyttig modvægt til filologiens iboende tendens til at drukne i detaljer: han stillede det krav til sine egne publikationer, at iagttagelserne skulle indsættes i en ramme, samles under et synspunkt, der gjorde dem interessante. Som hans elev opdagede man, at han havde sorteret ikke få af sine undersøgelser fra som uegnede til udgivelse: de fremdrog nok ubestrideligt korrekte kendsgerninger, masser af dem faktisk, men de gav ikke anledning til umistelige pointer.

Navneforskningen indgik selvfølgelig i hans faglige ballast, men spillede ikke nogen selvstændig rolle i hans værker; vigtigst er hans arbejde med folkevisens personnavnestof (1981 og 1995), der munder ud i en konstatering af, at det ikke tillader en datering af genren (derimod undertiden af den enkelte viseopskrift).

Stillingen i Lund gav anledning til en mangeårig beskæftigelse med nabosprogsundervisning. *Dansk sproglære for svenskere* (1959), som indførte Hjelmsslevs terminologi og systematik i lydlæren, er den væsentligste publikation, mens en række artikler om emnet snarest må ses som indlæg i en sprogpolitisk debat; foruden et sikkert overblik over den historiske baggrund vidner de om en aldrig slukket kærlighed til det nordiske samarbejde, som dog ikke gjorde blind for de faktiske, ikke uproblematisk forhold.

Det pædagogiske engagement er ikke mindre fremtrædende i hans arbejder om modersmålsundervisningen, der måtte stå som et centralt område for Lærerhøjskolens professor i dansk sprog. Gennemgående i disse værker er en inderlig modvilje mod urealistiske målsætninger og en bestræbelse for at finde den balance mellem tolerance og fasthed, der efter hans inderste overbevisning tjente det store flertal af elever bedst. Det var for ham en selvfølge, at kendskabet til tidligere tiders idealer og praksis kunne tilføre aktuelle overvejelser nyttige erfaringer og synspunkter, ligesom han ønskede at nyttiggøre sprogvidenskabens nye indsigter for elementærundervisningen.

Samtidig respekterede han folkeskolens fokusering på sprogrigtighed, et emne, der beskæftigede ham hele livet, både før og efter hans tyveårige medlemskab af Dansk Sprognævn. Centralt står hans fremstilling af erfaringerne fra arbejdet i nævnet, »Sprognævn og offentlighed« (1971), hvor han med udgangspunkt i en nærlæsning af det juridiske grundlag for nævnets virke analyserer dets noget spegede forhold til offentlige-

den, især som det fremtræder i den sproglige vejledning. Svælget mellem spørgerens behov for et klart svar (der helst skal bekræfte indgroede forestillinger) og Sprognævnets på akademisk argumentation byggede afvejning af konkurrerende muligheder afdækkes med megen humor og en kendelig irritation over den udbredte opfattelse af nævnet som det danske sprogs lovgivende, ja sågar udøvende myndighed. Et stort arbejde lagde han i forberedelserne af *Retskrivningsordbogen* (1986), og forholdet mellem staten og den sproglige norm beskæftigede ham vedvarende, som det ses af den gennemgang af forholdets forskellige faser, han nåede at publicere i festskriftet til dronningen fra 1997. Endnu i efteråret kastede han sig over loven om Dansk Sprognævn, men hans kritiske analyse af den nye situation forblev ufuldendt.

Han tilhørte den absolutte elite af ordbogsbrugere. Hans intense samliv med de ældre, nyere og nyeste ordbøger over de nordiske sprog i alle tænkelige varianter gav ham en uovertruffen indsigt i hver enkelt fortrin og mangler, men også en overbærende forståelse for redaktionens pinagtige splittelse mellem perfektionistisk ambition og altid truende krav om besparelser og effektivisering. Selv om ordet bekom ham ilde, må han betegnes som meta-leksikograf snarere end leksikograf; metieren havde han ganske vist lært som ung og udøvet dels i *Dansk-svensk ordliste* (1961), dels i forberedelsen af *Retskrivningsordbogen*, men det væsentligste ydede han i sine arbejder om ordbøger. Hans indsigtfulde, såre nyttige og meget underholdende *Vejledning i brug af Ordbog over det danske Sprog* fra 1970 opnåede status af kanon i egentligste forstand, idet den nu indgår som integreret del af ODS-optrykkene. Et kritisk vue over danske ordbøgers historie gav han i det ministerielle ordbogsudvalgs afsluttende betænkning fra 1982, en afhandling af så indlysende kvaliteter, at den siden blev udsendt som selvstændig publikation. Den blev fulgt op af en indgående redegørelse for ordbogsarbejdet i perioden 1962-87, »Leksikografi« (1989), vigtig som arbejdsredskab og inspirationskilde; umuligt at fæstne i den skriftlige udformning, men uforglemmeligt for tilhørerne til det oprindelige foredrag var det øjeblik, da han som det definitive argument i den etymologiske diskussion af et bestemt nyt dansk ord fremdrog en elefantøl af sin mappe. Betydningsfulde er hans mange dybdybende ordbogsanmeldelser, der er skrevet på baggrund af en så intens beskæftigelse med den enkelte ordbog, at man vel bedst kan tale om en indoptagelse af værket.

Undersøgelserne af moderne dansk i øvrigt spænder vidt. Et skønlitterært materiale behandlede han i to perspektivrige afhandlinger fra hhv.

1964 og 1975, hvoraf den første analyserede Hans Kirks vellykkede brug af dialektifarve som kunstnerisk virkemiddel, den anden Thit Jensens mindre kræsent administrerede anvendelse af svecismer, der blev udgangspunkt for en principiel drøftelse af mulighederne for at påvise sådanne lån. Fælc fulerter og saftige sjoferter fik deres sag for i en sprudlende morsom (og fagligt solid) artikel om den blomstrende orddannelse med suffikset *-eri* (1980), mens nogle påfaldende syntaktiske forhold i andre afhandlinger blev analyseret præcist, placeret i såvel diakron som nordisk sammenhæng og karakteriseret både semantisk og stilistisk. Et tilsyneladende kedsommeligt og perspektivløst emne som tegnsætningen efter den indledende tiltale i privatbreve har affødt et længdesnit gennem sproghistorien (1994), sprænglærd, men serveret så umiddelbart charmerende, at det kunne optrykkes i *Nyt fra Sprognævnet*. Nye synsvinkler afprøvede han i et par undersøgelser af sproget i lærebøger, hvis udformning ses som et udslag af samspillet mellem kommunikationsprocessens aktører, og hvor det pædagogiske begreb adaptation inddrages som centralt synspunkt for sprogbeskrivelsen (1974 og 1979).

Hans livslange hovedinteresse var ældre dansk, hvorfra der her kun skal omtales udvalgte emnekredse. Hans udgave af *Karl Magnus' Krønike* fra 1960 efter de tre ældste tekster, Børglum-håndskriftet, det fragmentariske Ghemen-tryk og Christiern Pedersens udgave, har forbilledligt løst en kompliceret editionsopgave med professionel sans for typografisk tilrettelæggelse. Udgaven er moderne ved at udvise en ikke almindelig tilbageholdenhed mht. rettelser af teksten, en fremgangsmåde, som meget betegnende for hans forskertype begrundes ikke i vidt udspundne teoretiske overvejelser, men i teksterne selv, idet de tre kilder i vidt omfang korrigerer hinanden. I den omfattende indledning findes, hvad hjertet kan begære af en videnskabelig udgave i retning af lærdom og skarpsindighed, men den adskiller sig fra genrens hovedmasse ved sin omhu for formen, let læst, klart disponeret og velskrevet, som den er. Udgaven fulgtes i 1965 op af disputatsen, *Filologiske studier over Karl Magnus' Krønike*, en tekstfilologisk monografi, som for det første anskuer den gammeldanske oversættelse i dens forhold til det norrøne grundlag og derved kan karakterisere dens litterære egenart, for det andet bestemmer forholdet mellem de tre danske opskrifter og for det tredje undersøger sandsynligheden for et svensk mellemlid mellem den vestnordiske og den danske tekst. Da der ikke er tegn på svensk påvirkning i lydlig/grafisk, morfologisk eller syntaktisk henseende, former det sidste hovedafsnit sig som

ordforrådsstudier, og det er især her, der fremlægges afgørende nye overvejelser og resultater. Af vidtrækkende betydning er den fastholdte erkendelse af skriftsproget som et system af traditionelt fastlagte regler, ikke en afspejling af den skrivendes dialektfarvede talesprog, og undersøgelsen af et enkelt ord, pluralisformen *barn*, demonstrerer overbevisende, hvor problematisk det er at anvende nyere dialekter som referensramme for beskæftigelsen med ældre tekster. I denne konsekvent gennemførte opfattelse af skriftsproget som noget fundamentalt forskelligt fra talesproget ligger reelt et skarpt opgør med en yndlingsbeskæftigelse for ældre (og såmænd også yngre) nordiske filologer. Et eksemplarisk udtryk fik denne erkendelse i den vigtige afhandling »Til dronning Elisabeths breve« fra 1974, som introducerede den grafematiske analyse i dansk sammenhæng. Den fremragende oversigt over sproghistoriens mål, materiale og metoder med den lakoniske titel »Sproghistorie« (1980) fremhæver og forklarer lydhistoriens dominerende rolle samtidig med, at der peges på andre lige så berettigede forskningsområder som morfologi, syntaks, semantik, genre og stil. Det er i vid udstrækning inden for disse discipliner, hans egen indsats falder.

Ghemmen-trykkene optog ham som vidnesbyrd om dannelsen af et kultursprog og i videre sammenhæng som udslag af en lille national provins' bestræbelser for at tilegne sig en overlegen international litteratur. Ud over Karl Magnus-fragmentet fik han udgivet endnu et af dem, *Sjælens og Kroppens Trætte og Ars moriendi* (1971). Editionsteknisk var der tale om en nyhed: en faksimile suppleret med en »retoucheret« tekst, hvis ambition var den ædruelige at gengive teksten, som en nogenlunde vågen korrekturlæser ville have gjort det, nemlig med smårettelser af fx bogstaver, der står på hovedet, dog uden indgreb over for også åbenlyse forvanskninger, som får lov at passere, men belyses af omhyggeligt udvalgte parallelsteder fra de svenske opskrifter, ved hvis hjælp den opmærksomme læser får den fornøjelse selv at finde en mening i galskaben. For middelalderfilologien har det videre betydning, at han kunne påvise en tidligt fæstnet poetisk tradition, der tillader vekslen mellem sproghistorisk set ældre og yngre sideformer, og at forholdet mellem den danske og de svenske tekster giver anledning til at operere med begrebet »den bearbejdende oversætter«.

På folkevisen, denne nationalromantikkens og de vekslende litterære modestrømningers yndling, anlagde han et nøgternt filologisk blik. Koncentreret, stringent og lærd er undersøgelsen af Nordens ældste nogenlunde omfangsrige visefragment, »Linköping-håndskriftet og »Ridderen

i hjortecham« (1976), et perspektivrigt oprydningsarbejde ligesom »Folkervisens sprog: daterings- og proveniensproblemer« (1995). Trangen til det store helhedssyn på genren tilfredsstilles visselig ikke af hans iagttagelser og ræsonnementer, som til gengæld må glæde skeptikere med en svagthed for soliditet.

I det mangeårige arbejde med Matthias Moths Ovid-oversættelse løber flere af hans interesser sammen. Udgaven af *Forvandlingerne* fra 1979 er solidt filologisk håndværk og dertil en ualmindelig smuk bog, der af Forening for Boghaandværk blev bedømt som godt bogarbejde, hvad han som bogens tilrettelægger var utilsløret stolt af. I artiklen »Matthias Moths aleksandriner-syntaks« (1982) systematiseres for første gang en række traditionelle poetiske licenser, og i monografien *Matthias Moth og Ovids Metamorfoser* fra 1997 sættes den danske gengivelse af den europæiske klassiker ind i et lærdomshistorisk perspektiv, som foruden den klassiske filologis ærværdige udgivelsestradition belyser de tidlige oversættelser til en længere række europæiske sprog og de snoede veje for illustrationernes udbredelse og omformninger. Det har tydeligvis moret ham således at udvide perspektivet, selv om han tager skyldigt forbehold for sine resultater uden for det, der var hans egentlige felt.

Hans sidste publikation blev Leonora Christinas *Jammers Minde* (1998). Selve tekstudgaven nåede han til sin dybe tilfredshed at se afsluttet, og til sprogbeskrivelsen, kommentaren og udgivelsen af Leonora Christinas øvrige egenhændige danske skrivelser efterlod han notater. I alle faser var arbejdet præget af hans utrættede bestræbelse for den korrekte tekstform helt ned i de mindste detaljer og hans lige så energiske omhu for en klar, entydig og brugervenlig fremlæggelse af de iagttagelser i håndskriftet, der kan belyse forfatterens gentagne revisioner. Hans glæde ved en æstetisk tiltalende bog var bestemmende for dens udformning på alle planer.

Han fornægtede aldrig sin gæld til fagets tradition. Fine udtryk for hans samhørighed med forgængerne er de mange biografier og nekrologer over nordiske filologer, det blev ham overdraget at forfatte. De koncise og loyale, om ikke ukritiske karakteristikker af en række mænds livsværk er væsentlige videnskabshistoriske bidrag og tillige ofte gribende menneskelige dokumenter, portrætter, som med varme og humor rammer centrale træk i personligheden.

Også fagets nutid og fremtid følte han sig forpligtet overfor, som det klart fremgår af hele hans produktion, særlig tydeligt dog af hans mange

vægtige anmeldelser. Det gennemførte synspunkt for recensionerne er brugerens, hvorfor de altid indledes med et objektivt signalement, der pointerer værkets egne oplysninger om adressat, anlæg og afgrænsning, hvad der i ganske mange tilfælde giver anledning til principielle drøftelser; undertiden sidder man tilbage med en fornemmelse af, at anmelderen er bedre inde i emnet (og bogen) end forfatteren. Formen er altid urban, selv om tonen kan tangere det sarkastiske, når diskrepanser mellem hensigtserklæringer og praksis spiddes eller fejl og mangler afsløres. »Uprofessionel« var måske det værste skældsord i recensentens vokabular, og til håndværket hører ordentlig typografi, tilrettelæggelse, udstyr – og korrekturlæsning; derfor indgår en vurdering af disse ydre »småting«, der er så væsentlige for bogens brugsværdi, som fast bestanddel i anmeldelserne.

Den gamle sandhed, at det er sjovere at bedrive filologi end at læse om det, er vel ikke gjort til skamme af hans skrifter, men fornøjelige er de. Skønt af filologernes ugraciøse æt var han omhyggelig med formuleringen af alt, hvad han skrev, for selvkritikken var streng. Han tilrettelagde stoffet for sin læser ved en gennemtænkt, klart markeret disposition og fremlagde eksplicit metodiske overvejelser ligesom afgrænsningen af sigte, emne og stof. At dokumentationen er i pinlig orden, siger sig selv, og eksempel materialet er udsøgt: belysende, gerne morsomt, altid begrænset til det nødvendige. Analysen er præcis, karakteristikken indfølt, ræsonnementet stringent, vurderingen myndig. Formens fasthed og den selvbevidsthed, der ligger bag, mildnes af en humoristisk distance, gerne i litotens form; når forgængere sættes på plads, sker det upolemisk, mildt raillerende – og umisforståeligt. Lige fjernt fra det banale og det søgte er formen elegant.

Lærergerningen tog han alvorligt, og han var en glimrende pædagog, klar, rolig, bevidst om mål og midler. Det var hans ambition at føre de studerende frem til, hvad han anså for et acceptabelt fagligt niveau, uanset deres i stigende grad mangelfulde forudsætninger på centrale områder som grammatik, litteraturhistorie og sprog, såvel de fremmede som modersmålet; han lagde et måske urimeligt stort arbejde i forberedelsen, fulgt op af en intens indsats i undervisningssituationen. Langt fra at foragte elementærundervisningen anså han den for en væsentlig pædagogisk opgave, nok så påkrævet som de specielle emner. Hans glæde ved stoffet var smittende, hvad enten den ytrede sig som opslugt fordybelse i teksten, kølig ironi eller befriende barokke indfald, men selv om timerne var morsomme, var der aldrig ringeste tvivl om, at arbejdet var i centrum, og kra-

vet om elevaktivitet var ubøjelet; ved sin tavshed kunne han gøre den mest obsternasige mør, hvad der resulterede i usædvanligt velforberejede studenter – det var simpelthen for pinligt at møde blank. Den momentvise sarkasme afbalanceredes af hans generelt elskværdige holdning, der var myndig uden at være streng. Gammeldags undervisning, kunne man mene, men fra hans side vel nok ment som oplæg til fælles studium; i hvert fald kunne timerne opleves sådan, selvfølgelig kun fordi han undspillede sin rolle og venligt anerkendte de guldkorn, han selv havde sået.

Som vejleder var han imødekommende, om end fast og klar i sin kritik. Han blev aldrig læremester for en kreds af yngre forskere; dels var tiden vel ikke til det, dels var han ikke egentlig begejstrende: til hans ufravigelige krav om faglig lødighed kom en måske for nøgtern vurdering af filologiens fremtid og en vis dæmpende afstand. Til gengæld dukkede han ikke sine elever, hverken direkte ved knugende idealfordringer eller indirekte ved sit eksempel; han respekterede deres egenart.

De talrige tilsynshverv, som UJDS og Det danske Sprog- og Litteraturselskab betroede ham, hører ligesom de mange faglige bedømmelser til de lidet spektakulære sider af hans virke. Ikke desto mindre var den enorme arbejdsindsats, han uegennyttigt lagde i sådanne opgaver, af vital betydning for fagets videreførelse, hvad han var sig fuldt bevidst. Til møder kom han altid fuld af energi, velforberedt og afklaret med en enestående sans for at afveje fagets ideale fordringer mod de usle realiteter. Selv om han understregede tilsynets begrænsede ansvar for det endelige resultat, faldt hans råd med en vægt, så at man kun sjældent undlod at følge dem. Specielt for de store ordbogsprojekter var han en uerstattelig støtte, inspirerende og ansporende, intenst optaget af den stramt strukturerede ordbogsartikels muligheder for at opfange sprogets rigdom og en stadig fortæller for at lade brugerhensynet bestemme udformningen på alle niveauer.

Det var hjemme ved sit skrivebord med håndbøger og udgaver inden for rækkevidde, han helst arbejdede, uden at han dog var nogen enspænder, hvad der fremgår af de mange værker, han udsendte sammen med andre. Det oplevedes som et privilegium at arbejde sammen med ham, fordi han generøst delagtiggjorde en i overvejelser og kundskaber samtidig med, at han var åben for diskussioner og forslag uden at pukke på sit eget. Han var en god kammerat.

Solidt filologisk håndværk har en lang levetid, og han befandt sig godt inden for traditionen. Hans personlige stil, hvori der indgik en umiskendelig bevidsthed om at forvalte en rig arv, kunne give indtryk af konser-

vatisme, men han fulgte med i fagets udvikling og anvendte nye metoder, for så vidt som han fandt dem frugtbare; derimod interesserede teori med et fjernt (læs: løsagtigt) forhold til sprogets virkelighed ham ikke. Banebrydende var hans udforskning af yngre middeldansk og ældre nydansk, dels ved den nye viden, han fremlagde, dels ved den metodiske stringens, hvormed han gennemførte sine undersøgelser. Ved sine mange hverv udøvede han væsentlig indflydelse, om ikke egentlig magt inden for faglige kredse, især naturligvis i Danmark, men også i Sverige. Han blev efter al sandsynlighed fagets sidste generalist: hans selvfulgelige beherskelse af alle den nordiske filologis discipliner og dybe fortrolighed med hele det danske sprogs historie og den samlede danske litteratur forekommer uefterlignelig.

Med vemod mindes man hans ranke skikkelse i rask gang på vej til endnu en opgave, med vitaliteten fremhævet af det skraptrønløse halstørklæde, eller hans selvforglemmende opslugthed af teksten, når den højeste koncentration blev markeret af en trækning ved mundvigen, hvorfra cigarettens i de senere år var bandlyst. Viljestyrke var vel hans mest iøjnefaldende karaktertræk, og det kunne give et indtryk af streghed, som imidlertid viste sig fejlagtigt; han var af det slags mandfolk, der har styrke til at være mild. At drivkraften var et heftigt temperament, anedes jo, men det blev holdt i ave, og når det skulle have afløb, skete det i humoristisk form. Han beherskede den vanskelige kunst at vurdere uden personsanseelse, og selv den skarpe kritik eller afstandtagen afficerede ikke hans vilje til at forstå, selv om hans egen urokkelige hæderlighed og ægte beskedenhed gjorde ham fremmed for magtstræb og forfængelighed. Velgørende var hans humor; der blev arbejdet meget, men også leet meget, hvor han var med.

Til det sidste virkede Poul Lindegård Hjorth som en mand, der i alt væsentligt havde fået det, som han ville: karrieren blev hæderfuld, og, hvad der var ham vigtigere, arbejdet var morsomt. Af dybest betydning var det dog, at familielivet var endog usædvanligt harmonisk, at han havde haft den lykke at få en kone, der siden den tidligste ungdom med ubrydelig loyalitet støttede ham i hele hans virke.

I taknemmelighed for, hvad han gav, vil vi ære hans minde.

Marita Akhøj Nielsen

BIBLIOGRAFI

I festskriftet til Poul Lindegård Hjorths 70 års-dag findes en bibliografi over hans faglige publikationer (hvorfra avisindlæg, bibliografier, usig-nerede bidrag og selvbiografiske skildringer er udeladt): Flemming Lundgreen-Nielsen, Marita Akhøj Nielsen og John Kousgård Sørensen (red.): *Ord, Sprog oc artige Dict. Et overblik og 28 indblik 1500-1700. Festskrift til Poul Lindegård Hjorth*, 1997, s. 533-41.

Denne bibliografi skal suppleres med:

1997

Kristian Hald, i: *Den Store Danske Encyklopædi VIII*, Kbh., s. 164.

Aage Hansen, i: *Den Store Danske Encyklopædi VIII*, Kbh., s. 233.

1998

Il danese, i: *L'Europa dei popoli*. Istituto poligrafico e zecca dello stato, s. 89-91.

(Sammen med Marita Akhøj Nielsen): *Leonora Christinas Jammers Minde. Diplomatarisk udgave*. Kbh. lxxviii + 286 s.

Under trykning

Matthias Moth, i: *Den Store Danske Encyklopædi XIII*, Kbh.